

1775. do 1777. (str. 72), s prigodnom spomen-pločom postavljenom 1997. godine; šetališta u Parizu (str. 73) koje prema njemu nosi ime od 2013. godine.

Od novih ilustracija u izdanju, osobito je vrijedna preslika izvoda iz Knjige umrlih crkve Santa Maria Podone (str. 76) od 15. veljače 1787. godine, u kojoj su zapisani podatci o Boškovićevoj smrti, misi zadušnici i sahrani. Tekst tog zapisa autor donosi u bilješci 85 (str. 89).

Na kraju ovog kratkog prikaza, kojemu je bila namjera ukazati samo na nove elemente, jer je u *Obnovljenom životu* 2011. već objavljena recenzija prethodnih izdanja (autor Antonio Kolar, Vol. 66, 2), želio bih preporučiti ovu knjigu kako bi se šira javnost upoznala s Boškovićevim osjećajnim svijetom i svijetom njegovih vrijednosti koje ne susrećemo u njegovim tiskanim djelima, nego u bogatoj korespondenciji, temeljem koje je knjiga nastala, a koja još uvijek nije objavljena te predstavlja neiscrpno vrelo daljnjeg istraživanja o tom našem velikanu.

Ivan Šestak

Romana Horvat (ur.), *Tridentska baština: katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2016, 526 str.

Pod pokroviteljstvom Hrvatske biskupske konferencije održan je 6. i 7. prosinca 2013. znanstveni skup koji je okupio domaće znanstvenike s visokih institucija u Republici Hrvatskoj. Kao rezultat znanstvenog simpozija nastala je knjiga *Tridentska baština: katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama*, u kojoj se nalaze izvorni znanstveni i pregledni radovi nastali kao plod simpozija. U uvodnom predgovoru dva autora daju sažeti prikaz tematskih cjelina. Kroz šest tematskih cjelina znanstvenici različitih područ-

ja humanističkih i društvenih znanosti izlažu studije objašnjavajući utjecaj Koncila u Tridentu na mnogobrojne sfere europske kulture.

Uvodna tematska cjelina *Tridentski koncil i vjerska reforma* sastoji se od četiri članka. U članku *Tridentski sabor — Koncil među Koncilima* Ivica Musa započinje s prijelomnom točkom koju naziva *communio*. Smatra da je Koncil povijesna točka definirana kroz ranija razdoblja, napose kroz razdoblje prvih koncila. Spominje podatke o trajanju, broju sudionika, regionalnoj zastupljenosti saborskih otaca, sekularnoj i crkvenoj nazočnosti i organizaciji Koncila. Autor smatra da je realizacija Tridentskog koncila prvenstveno rad na dogmatskom području za Crkvu. Autor Ante Crnčević u članku *Concilium Tridentinum i liturgijska reforma* ukazuje na povezanost između Tridentskog koncila i liturgijske reforme. Prikazuje liturgijska nastojanja prije Tridentskog koncila i obnovu liturgije koja se provodila poslije. Uvodnim objašnjenjem tumači „restauraciju“ koja se dogodila Tridentskim koncilom. Smatra da se Koncilom dogodio preokret koji je kasnije dao zamah katoličkoj egzistenciji i prisutnosti u svijetu. U članku Nataše Štefanec tema je pitanje vjerske politike u Habsburškoj Monarhiji, točnije u Srednjoj Europi od prve polovice 16. do prve polovice 17. stoljeća. U prvom dijelu rada analizira odnos između protestantskih staleža i vladara u područjima gdje je to bila prevladavajuća religija. U drugom dijelu opisuje odnos između Habsburgovaca i staleža u katoličkim zemljama gdje su vladali. Također, opisuje kako je taj odnos utjecao na hrvatsko-slavonske staleže. Teolog Ivan Karlič prikazuje odnos između Crkve u Hrvata i teologije nakon Tridentskog koncila. Autor dijeli članak na pet teoloških grana dajući dublji pogled na razvoj teološke misli nakon Koncila u partikularnoj crkvi. Grane na koje je podijelio članak

su sljedeće: prevodenje i priređivanje liturgijskih knjiga i leksikona, teološko pomirenje kršćanskog Istoka i Zapada, teologija kršćanskog jedinstva i dijaloga, Mariologija i Eshatologija.

Sljedeća tematska cjelina je *Politika i Crkva*, koja se sastoji od pet članaka. U preglednom radu Ivana Jukić bavi se međusobnim odnosom vjerske politike plemstva u hrvatskom saboru od 1604. do 1687. godine. Pokušava dati prikaz granice političke lojalnosti i pokušaja reformacije, te granice političkog autoriteta i uspjeh konfesionalizacije. Smatra da su katolička vjera i institucije promicane kao mjesto upitnog, ali neizbježnog političkog kompromisa različitih autora — Crkve, Monarhije i Kraljevstva. Zlatko Kudelić u članku analizira položaj i odnos između Habsburške Monarhije, Katoličke crkve, hrvatskih staleža i krajiških vojnih struktura s pravoslavnim stanovništvom na području Vojne krajine. Povjesničari Daniel Pataft i Slavko Slišković u članku iznose primjer dijecezanske sinode u razdoblju provođenja posttridentske obnove. Iznose pregled sinoda u prvih pedeset godina nakon Tridentskog sabora kao uvod u članak. Središnji dio rada zauzimaju dvije teme: prva se odnosi na doktrinarne zaključke Tridentskog sabor, a druga je posvećena disciplinskim zaključcima Tridentskog sabora na hrvatskim dijecezanskim saborima. Tema je članka Ive Mandić život i djelo crkvenog velikodostojnika Jurja Draškovića. Bavi se okolnostima Draškovićeva odlaska u Trident i sudjelovanja na Koncilu te zatim djelovanjem Jurja Draškovića kao zagrebačkog biskupa. Djelovanje Jurja Draškovića kao biskupa podijeljeno je na više sfera: sinode, zakonski okviri o katoličanstvu, discipliniranje pripadanja drugih vjerskih zajednica, provođenje tridentske obrazovne politike, propaganda i sprječavanje protupropagande te stvaranje zagrebačkog kulturnog kruga. Marko

Jerković kao temu članka uzima posttridentsku obnovu i zagrebački kaptol u prvoj polovici 17. stoljeća. U članku se zaključuje kako je upravo zagrebački kaptol napravio veliku ulogu o neovisnosti o drugim centrima crkvene hijerarhije izvan Hrvatske. Argumenti za to su odbacivanje reforme unutarnje organizacije Kaptola i zadržavanje zasebnog liturgijskog obreda.

Treća tematska cjelina *Centar i periferija* sastoji se od pet članaka. Jadranka Nekić bavi se obnovom crkvene discipline, vjerskog života i preustroja Rimske kurije. Istražujući rimske arhivske građe Congregazione vescovi e regolari daje uvid u njezine početke te se prikazuje pregled preustroja Rimske kurije. Relja Seferović u članku se bavi odnosom između Crkve i države na području Dubrovačke Republike. Točnije, kako je propovjedništvo u dubrovačkoj katedrali utjecalo na život Dubrovčana. U propovijedima se vidi odnos prema državi, ali također prema teološkim kretanjima kojima je bio zahvaćen kler u Dubrovniku. Dubravka Božić Bogović bavi se problemom (re)organizacije crkvenih struktura u istočnoj Hrvatskoj nakon oslobođenja od osmanske vlasti i kako su odredbe Tridentskog koncila utjecale na organizaciju redovite hijerarhije. Analizira kako se ostvaruje te odredbe na život vjernika i klera na oslobođenom prostoru o određenom vremenskom, kulturološkom i povijesnom procesu. Pavao Knezović predočava odnos između katoličke obnove i franjevac Bosne Srebrene. Autor ističe povijesne okolnosti u kojima je djelovao franjevački red, probleme u pastoralnom pristupu i pokušaj prevodenja određene literature na pokrajinski jezik radi lakšeg upoznavanja vjerskog sadržaja. Robert Holjevac ističe odnos između Tridentskog koncila te Marka Antuna De Dominisa i Paola Sarpija, njihova pristupa obnovi Crkve te razli-

čitih pristupa samomu stanju Crkve nakon Tridentskog koncila.

U četvrtoj tematskoj cjelini tema su *Mediji i prakse* prikazane u šest članaka. Isusovac Antun Trstenjak kao temu rada uzeo je hrvatski katekizam u razdoblju Tridentske obnove tijekom 16. stoljeća. Daje povijesni uvod, razloge nastanka katekizma te nastanak katekizma u regionalnim dijelovima Hrvatske na tadašnjim dijalektima. Franjevac Emanuel Hoško u preglednom radu bavi se likom Abrahama Zelenića, posebno se osvrćući na djelo *Zrcalo duše*. Riječ je o proznom tekstu koji sadržava veći broj nabožnih pjesama. Autor daje prikaz i svrhu djela, a to je prije svega bilo duhovno bogoslovlje i odgoj franjevacu u duhu tadašnjeg vremena. Djelo daje prikaz razmišljanja tadašnjeg vremena s obzirom na franjevačku duhovnost tijekom 17. stoljeća. Mirjana Repanić Braun predočava likovnu baštinu sjeverne Hrvatske u poslijetridentskom vremenu, baveći se grafičkim i likovnim predlošcima. U znanstvenom radu predočuje različita djela koja su nastala radi potreba Crkve, ali također određeni povijesni prikaz događaja tog vremena i smjera razvoja umjetnosti. Ivana Prijatelj Pavičić istražuje Splitski slučaj obnove kulta titulara dalmatinskih gradova u razdoblju Tridentske obnove. Istražuje sliku svetaca Domnija i Domniona iz kora splitske katedrale, koju je naslikao slikar Pietro Ferrari, a mecena je bio Stefano Cosmi. Sanja Cvetnić kao središnju temu rada predstavila je vizualne egzegeze o sakramentu pokore i posljednje pomasti koje su prikazane mnogo puta u ikonografiji. Također, u ovom radu prikazuje se odgovor Katoličke crkve kroz umjetnost na teze prigovora koje joj je uputio Martin Luther. Isusovac Marijan Steiner u preglednom radu piše o odnosu između barokne glazbe i Hrvata u svjetlu obnove kojom je Crkva bila zahvaćena nakon

Tridentskog koncila. Ističe se utjecaj Crkve na razvoj barokne glazbe u Hrvata te utjecaj koji je redovništvo, napose u kasnijim razdobljima, imalo u svojim školama zbog razvijenog odnosa prema glazbi.

Peta tematska cjelina *Umjetnost i propaganda* sastoji se od pet članaka. Akademik Stjepan Damjanović u preglednom radu piše o hrvatskoj glagoljaškoj kulturi nakon Tridentskoga koncila. Uzima povijesni kontekst u kojem se nalazila lokalna Crkva, odnos prema ukrajinizaciji Crkve, lokalni pogled crkvene hijerarhije na glagoljaše. Autor svoje zaključke podupire dajući kratak pregled tekstova koji su obilježili glagoljsku kulturu nakon Tridentskog sabora. Lahorka Plejić Pole u članku o isusovcu Bartolu Kašiću bavi se razdobljem posttridentske prozne hagiografije, životopisima svetaca koje je autor napisao. Spominje tri djela: *Perivoj od djevstva*, *Život Sv. Ignacija skraćeni* i *Život Svetog Fračeska Saverije*, u kojima ističe koju su važnost imale za hrvatsku hagiografiju u vremenu poslije Koncila. Leo Rafolt bavi se isusovačkim kazalištem i dramama na području Dubrovnika. Analizira izgubljene i sačuvane dubrovačke isusovačke tragedije različitih autora. Najpoznatiji autori kazališnih predstava koji se spominju u preglednom radu su Bartol Kašić, Ivan Gućetić ml. i Josip Betondić. U radu postoji prikaz drama različitih autora analizirajući ih iz više konteksta. Povjesničari Zrinka Blažević i Daniel Premerl autori su znanstvenog članka o reformnokatoličkoj mitopoetici bana Tome Erdödyja. Rad se sastoji od opisa i značenja lika Tome Erdödyja u historiografiji i umjetnosti, a temelji se zapravo na interdisciplinarnom pristupu u kojem spaja različite znanosti objašnjavajući značenje Tome Erdödyja u kulturi Hrvata. Bibličar Stanko Jambreč bavi se problemom prijevoda Biblije na hrvatski jezik

i hrvatske protestantske knjige tijekom i nakon Tridentskog koncila. U prvom dijelu bavi se utjecajem prevodenja dijela Biblije na hrvatski jezik. U drugom dijelu bavi se *Popisom zabranjenih knjiga (Index Librorum Prohibitorum)*, opisuje odnos protureformacije prema protestantskim prijevodima tekstova Svetog pisma, autorima i čitateljima.

Završna tematska cjelina *Obrazovna formacija i socijalno discipliniranje* sastoji se od pet različitih članaka. Isusovac Ivan Macan piše o poslijetrident-skoj obnovi školstva u sklopu Družbe Isusove. Autor opisuje povijesni kontekst školstva u razdoblju 16. stoljeća te nastanak plana odgoja i obrazovanja mladeži u Družbi Isusovoj pod nazivom *Ratio et institutio studiorum*. Teodora Shek Brnardić bavi se osnivanjem zagrebačkog Kolegija u kontekstu Koncila u Tridentu. U članku se ističu ključni zaključci Koncila kao obrazovanje klera, evangelizacija i kateheza. Postavlja tezu da zbog nedostatka klera isusovci dolaze u Zagreb. U izvornom znanstvenom radu Marija Mogorović Crljenko bavi se utjecajem Tridentskog koncila na bračni život u Istri tijekom 17. stoljeća. Rad se osvrće na pitanja sklapanja braka, otmice žena, konkubinata, rastava i poništenja brakova, o čemu se raspravljalo na Koncilu u Tridentu. Maja Rupnik Matasović u članku piše o iskorjenjivanju praznovjerja u Hrvatskoj tijekom 18 stoljeća koristeći svjedočanstva i dokumente crkvenih službenika. Pomoću dokumenata raznih vizitacija i zapisa prikazano je stanje stanovništva Hrvatske tijekom 18. stoljeća. U članku *Hrvatska antroponimija poslije Tridentskog Koncila* Andela Franić bavi se utjecajem Koncila u Tridentu na antroponimiju u hrvatskom društvu. Upravo se odlukom Koncila rade knjige krštenih, što je ujedno bio popis stanovništva. No pojavom antroponimije dolazi do masovne pojave prezimena te je učestala

upotreba svetačkih imena. Također, u članku se spominje velik utjecaj upotrebe svetačkih imena do današnjih dana u hrvatskom društvu.

U knjizi *Tridentska baština* imamo veliki broj znanstvenih članaka na temu Koncila u Tridentu. U šest tematskih cjelina ujedinjena su područja koja nisu bila dovoljno istražena, a simpozijem je pokazano kako je Koncil u Tridentu ostavio veliki trag u Hrvatskoj u svim sferama kulturnog, političkog i vjerskog života.

Ivan Božić

S. Marija od Presvetoga Srca Anka Petričević, *Sjaj svjetlosti*, Split: Samostan sv. Klare, 2016, 656 str.

Anka Petričević, časna sestra poznatija pod redovničkim imenom Marija od Presvetoga Srca, rođena je 2. siječnja 1930. u Lovreću u Imotskoj krajini. Kao redovnica klarisa živi u Samostanu sv. Klare u Splitu. Dobitnica je odlikovanja Danice hrvatske s likom Marka Marulića za izuzetan doprinos kulturi te mnogobrojnih nagrada za književno stvaralaštvo. U predgovoru ove knjige saznajemo da je autorica prethodno već objavila oko 70 vlastitih autorskih knjiga. Sestra Marija od Presvetoga Srca posvećena je pisanoj riječi usmjerenoj Gospodinu i o Gospodinu, bilo kao urednica djela drugih autora, bilo kao samostalna vrijedna književnica i esejistica.

U *Predgovoru* (str. 5–6) autorica objašnjava okolnosti nastanka knjige, koje su povezane s bibliotekom Symposium, unutar koje je kao urednica objelodanila niz djela koja daju „presjek kroz patristiku, skolastiku i moderno — sadašnje vrijeme“. Slijedi *Uvodna riječ uz pokretanje biblioteke „Symposion“* (str. 7–9), koja je izvorno objavljena još davne 1975. godine.